

μοναχική της ποτέ δεν κάθεται να δέχεται τις επισκέψεις μας. Έχει πάντα στο πλάγι της δυό-τρείς ακόλουθους, καμιά ραδιογράφ, καμιά προδοσία, καμιά πονηρία, καμιά ακολουσία, και έτσι δεν μοιάζει με κείνην που μας τήν σύστησαν, και γυροῦμε πίσω με μούτρα κατεβαμένα, με τήν θέληση ανίσχυρη και με τὸ μάτι θαλωμένο, ὥστε δεν μπορούμε μόνοι μας νὰ βγάλουμε τήν ἀλήθειαν· μὲς ἀπ' τήν σύγχυση εκείνη. Τέτοιους λοιπὸν μᾶς κάμνουν οἱ δάσκαλοι. Πόσοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ θὰ πεταξοῦν ἀψηλότερα ἀπ' τὸν κύκλο μέσῃ στὸν ὅποιον μᾶς προορίζουν νὰ ζήσουμε;

* *

Πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ πιάσουμε θεωρώντας τήν ὑπαρξή μας καὶ τήν σωτηρία ὡς μοναδικὸ παράδειγμα μὲς τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Ἄν ὑπάρχουμε ἀκόμη τὸ χρεωστούμε στὴν θρησκεία καὶ μόνον· οὕτε βλέπω σὲ τέτοια ὑπαρξὴ μέσα κανένα θεῖμα καὶ κανένα μοναδικὸ καὶ ἀκατάληπτο καὶ μυστηριώδες στὴ φύση τοῦ παράδειγμα, ἀπὸ καὶ ἄλλα ἔθνη ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ μᾶς καὶ ὑπάρχουν. Τί νὰ ποῦν οἱ Ἑβραῖοι ποὺ ἴσα ἴσα τραβοῦν τὴ ρίζα τους ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ; Δὲν πρέπει νὰ τὸ πᾶρουν ἀπάνω τους;

Θὰ μοῦ πῆτε ὅτι τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος ἔκαμε ἔργα μεγάλῃ καὶ ἐξαιρετικῇ ἀμύμητα. Ναι, ἀλλ' ὅλ' αὐτὰ ἀποδείχουν καὶ ἀποδείχουν τὴν πνευματικὴ μόνο ὑπεροχή, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν τῶζε· ἂν δὲν ἔχῃ τὴν ἄλλην, τὴν ἡθικὴ δύναμη ἀχώριστη.

Κανείς δὲν ἀρνιέται τὴν ἀξίαν τοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ σήμερα προπάντων ἔχουμε ἀνάγκη ἀπ' τὴν ἡθικὴ ἀνατροφή, ἡ ὁποία θὰ ἐτοιμάσῃ τὴν πολιτικὴ, δηλ. τὴν σωτηρία καὶ τὴν ἐξασφάλιση τοῦ μέλλοντος. Ἄν δὲν τὴ κάμουμε αὐτὴ δὲν θὰ σωθοῦμε ἄραγε; — Πῶς δὲν θὰ σωθοῦμε. Σώθηκαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὅταν οἱ Ρωμαῖοι τοὺς ὑπέταξαν. Μὰ ντρέπομαι νὰ πῶ ἔδω πῶς μᾶς εἶχαν οἱ κυρίαρχοι ἐκεῖνοι, καὶ ὅποιος θέλει νὰ τὰ μᾶθῃ καταλεπτῶς ὡς ἀνοξὴ τὸν δεῦτερο τόμο τῆς ἱστορίας τοῦ Παπαρηγοπούλου γιὰ νὰ κλέψῃ λίγο. Τέτοιαι σωτηρία ὡς λείπει· χάρισμα σ' ἐκείνους ποὺ τὴν περνοῦν.

Πολλὰ, παραπολλὰ ἤθελα νὰ πῶ γιὰ τὴν πολιτικὴ μας ἐν γένει δράση. Μὰ ἀρνήσω τὸ ζήτημα νὰ τὸ ἐξετάσω εἰδικώτερα ὅταν ἔλθω στὸ περὶ πολιτικῆς κεφάλαιο, γιατί εἶναι σπουδαῖο καὶ μεγάλο καὶ δὲν χωρεῖ σ' αὐτὸν ἔδω τὸν πρόλογο.

Πολλὰ ἐπίσης εἶναι καὶ κείνα ποὺ μᾶς ζουρίζουν ὅσο πᾶμε καὶ στὴν μελέτη αὐτῶν εἶναι τώρα ποὺ βα-
σανίζω τὸ κεφάλι μου. Τὴν πολιτικὴ μας ἀνεκτικότητα

τὴν κληρονομήσαμε ἀπ' τοὺς προγόνους μας καὶ ὅαν νὰ μὴν ἦταν αὐτὸ ἀρμετὸ χίλια-δυὸ ἄλλα τὴν ἐπιτείνουν ἀπὸ παντοῦ καὶ τὴν περικυκλώνουν καὶ τὴν ἐξοχρεώ-
νουν σὲ ἀνέκωστο βαθμὸ. Ἐνὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ χαριτωμένη δημοσιογραφία μας. Αὐτὴ μᾶς ἔκαμε τόσα κακὰ στὸν τόπο, ὅσο δὲν ἀξίζουν τὰ κεφάλια ὅλων ἐκεῖ-
νων ποὺ τὴν ἔχουν, ἂν τὰ πούλησες παρκαγεμισμένα μὲ χρυσάφι. Μᾶς κόλλησε ὅμως μὴ καὶ καλὴ σὰν ψώρα καὶ δὲν λείει νὰ ξεκολλήσῃ. Καὶ θὰ μοῦ πῆτε: ὡς θέλεις νὰ ξεκολλήσῃ, ἀπὸ βρώμα καὶ ψώρα εἶν' ἀδέρφια; Πρῶτα νὰ πεταξοῦμε τὴ βρώμα μας, νὰ κα-
θαριστοῦμε μὲ ἀντισηπτικὰ, μὲ θειάφι καλὰ καλὰ, καὶ ὅτ' ἄρ' τὴν ψώρα νὰ φύγῃ σὰν δαιμονισμένη καὶ δὲν θὰ τὸ πιστεύω. — Ναι! — μὰ ἐπειδὴ τὸ πρῶτο εἶναι πολὺ πῶς δύσκολο ἀπ' τὸ δεῦτερο ἐγὼ θὰ δειξῶ ἕνα τρόπο μὲ τὸν ὅποιο θὰ γλυτώσουμε πρῶτα πρῶτα ἀπ' τὴν ψώρα, δηλ. ἀπ' τὴν παρκαγεμισμένη δημοσιογραφία, καὶ ἔπειτα θὰ πασιφροῦμε καὶ λίγο, ὅχι πολὺ, ἀπ' τὴν βρώμα ποὺ σὰν σκουλήκι τρώγει τὴ ρίζα τοῦ ἀναγ-
κίου ἐκείνου δέντρου, τῆς ἑθνικῆς μας προκοπῆς.

* *

Θὰ δειξῶ λοιπὸν πῶς πρέπει νὰ ἰδρώσουμε — μὲ τὴν βοήθεια πάντων τῶν πλουσίων μας — ἕνα φῶλλο δημο-
σιογραφικὸ, τὸ ὅποιο νὰ εὐεργετήσῃ πραγματικὰ καὶ ὅχι ψεύτικα τὸ ἔθνος, ποὺ θὰ μᾶς εὐλογῇ κατόπι. Θὰ δειξῶ πῶς αὐτὸ τὸ φῶλλο εἶναι δυνατὸν νὰ διαδοθῇ σ' ὅλες τὰς ἀκροὺς τῆς Ἑλλάδος μας καὶ πῶς θὰ παιδαγω-
γήσῃ τὸ ἔθνος. Πῶς θὰ σκοπίσῃ παντοῦ ἰδέες γιὰ εἰρή-
νη καὶ μεγάλαι καὶ πῶς θὰ παρκαγεμισθῇ τὸ ἔθνος, ἐπὶ-
νω στὸ ὅποιο πρέπει νὰ πιστοῦμε τὰ ἀθέλητα θεμέ-
λια τῆς ἡθικῆς καὶ πολιτικῆς μας ἀνατροφῆς. Αὐτὰ ποὺ θὰ πῶ ὅταν παρὰ τὴν βίβλιν. Μὰ παρὰ τὴν βί-
βλιν καὶ τὰ ἀποτελέσματα καὶ ἀπώστευτα καὶ ἀξία πα-
ραδείγματος σ' ὁποιοδήποτε ἄλλον λαόν. Καὶ γιὰ τὴν τῶν καὶ μὴ μᾶς μιμηθοῦν καὶ σήμερα ἀκόμη ἐκεῖνοι ποὺ μιμήθηκαν μὴ φορὰ τοὺς πατέρας μας; Ἄν εἴ-
χαμε τὴν πραγματοποιήσῃ αὐτὴν ὡς σκοπὸ τῆς ὑπαρ-
ξῆς μας πρὸ πολλοῦ, εἶμαι βέβαιος ὅτι πολλὰ θὰ κα-
ταρθώναμε. Ἀλλ' ὅμως ὁ καιρὸς δὲν χάθηκε ὅπως διό-
λου. Ἄς ἐλπίζουμε πάντοτε, ὡς βαλουμε τὰ δυνατὰ
μας, τὴ θέλησή μας ὁλοκληρῇ καὶ δὲν θὰ ἀποτύχουμε. Ἄς ἔχουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἕνας Δημοσθένης θ' ἔλῃ σ' ἐ-
κ' ἔγινε ὁ πιο μεγάλος ῥήτορας τοῦ κόσμου.

Μὲ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν, φίλε Νουμά, στὸ ἐπόμενο γράμμα μου θὰ σοῦ ἀναπτύξω κείνα ποὺ εἶπα γιὰ τὸν τύπο. Γιατί βλέπεις ὅτι τὸ δοχεῖο τῶν ἀγαθῶν τοῦ

κόσμου πολλὰς φορὲς τἀνοίγουμε, μὰ πάντοτε, πάντοτε, καί τι μένει στὸν πάτο, ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα παρουν τὸ δρόμο τους τὸν κατηφορικόν. Καὶ αὐτὸ τὸ καί τι τὸ ἔχετε ἀπ' τὴν μυθολογία.

Πόλη — Ἰούνιος.

ΔΑΜΩΝΑΣ

ΣΤΗ ΔΥΣΗ ΕΝΟΣ ΟΝΕΙΡΟΥ

Τοῦ Βουτιερβη

Εἶδα σβημένο τὸνειρό μας
Μὲ τὸ σάκκο τὸ χωρισιῶ μας
Καὶ δάκρυα ἔχουσα πικρὰ,
Μὲ μὲς στὸ στήθος τὸ θλιμμένο
Καὶ μὴ κρυφὴ ἐνοικουσα χαρὰ
Γιὰ τὸνειρό μας τὸ χαμένο!

Ὅλα νεκρὰ τὰ αἰσθήματά μου
Στὸ φλογερὸ ἔταν ἑσπιά μου
Κ' οἱ πόθοι καὶ τὰ ἰδανικά
Πέρνουν φτερά, τῖρα, κι' ἀγέρα
Κ' ἐλεύτερα σὰν μαγικά
Παίδια ἀφύπνουνται τοῦ αἵθέρα...

Κ' ἔτσι, σὰν χάη ἀπὸ τοῦ αἵθερου,
Κλιώντες καὶ δόση ἐνδὸς ἀνέρου!

Βόλος 1904

ΓΕΡΚΟΣ ΟΡΕΙΝΟΣ

— Νὰ σοῦ τί νὰ κάνεις, εἶπε ὁ γιὰ τὸς. Σὲν πῆς σπῆτι σου, βλε καίρεν νὰ σοῦ σφίξει μὲ τὰ δαχτυλά του μερι-
κὲς φορὲς τὸ λάρυγγά σου καὶ νὰ δεῖς θὰ γίνεις καλά.
— Ποιὸ καλά, εἶπε ὁ ἄρρωστος, τὸ κάνω ἔβριο.
— Καὶ γιατί ὅχι σήμερα; ὡς τῆς ὁ γιὰ τὸς.
— Γιατί, βλέπεις, εἶπε ὁ ἄρρωστος, τὴ μέρα λείπει ἡ γυναῖκα μου καὶ δὲν ἔχω παρὰ τὴν πεθερά μου σπῆτι καὶ νὰ σοῦ πῶ, προτιμῶ νὰ μὴ μοῦ σφίξει τὸ λάρυγγά μου.

— Δὲ μοῦ λές, πατέρη, γιατί σὰ μιλεῖ ὁ κόσμος γιὰ γλώσσα, πᾶν-α λείει αὐτὴ μητρικὴ μας γλώσσα, κι' ὅχι αὐτὴ πατρικὴ μας γλώσσα;

— Γιατί, βλέπεις, παιδί μου, οἱ μητέρες μεταχειρί-
ζονται τὴ γλώσσα τους ποὺ συχνά.

γείται ἀπὸ μίαν ἐποχὴ νεώτερη. Τὸν Δανὸ χωριάτη τὸν ἐδάραινα μια μεγάλη καὶ φορτωτικὴ δουλοσύνη ποὺ ἔγινε πρὸ ἀνυπόφορη ἀκόμα, ἐπειδὴ ἡ νομοθετικὴ ἀρχοντολογία ἐχά-
θηκε σιγὰ σιγὰ καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ μιὰ ξένη, μέ-
λιστα γερμανικὴ ἀρχοντολογία τῶν αὐλῶν. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς φυλῆς ἡ δανικὴ χωριάτικὴ τάξη δὲν διατη-
ρήθηκε τόσο καθαρὰ ὅσον ἐκείνη τῆς σκανδιναβικῆς χερ-
σονήσου.

Μολταῦτα στὴ Δανία ξεφύτρωσε ἐκείνη ἡ κίνησις, ποὺ στὰ τελευταῖα 25 χρόνια εἶχε τὴν μεγαλύτερη σημα-
σία γιὰ τὸν Σκανδιναβικὸ χωριάτη καὶ γιὰ τὴ συνείδηση
τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς τάξεως του.

Στὴ Δανία ξεφύτρωσε λοιπὸν ἡ ἰδέα τῆς χωριάτικης σχολῆς, καὶ στὴ Δανία ἰδρύθηκαν οἱ πρῶτες αὐτὲς σχολὲς ποὺ γίνανε παρόμοια γιὰ ὅλη τὴ Σκανδιναβία. Στὴν ἐξέ-
λιξιν τῶν σχολῶν τούτων ἡ Δανία εἶχε πάντα τὴν ἡγεμό-
νιαν ἀπὸ τότε, καὶ τώρα ἀκόμη ποὺ διαδόθηκε ἡ ἰδέα σ' ὅλη τὴ Σκανδιναβία, καὶ τροποποιήθηκε παντοῦ κατὰ τὰς τοπικὰς συνθήκας, ἡ Δανία ἔχει ὅχι μόνο τὰ περὶ τῆς τοῦ, μὰ καὶ τὰ καλὸν-ερα ἰδρυματὰ τῆς χωριάτικης παιδείας.

Ἡ ἰδέα ὅπου βασίζεται ὅλη ἡ ἐγκαταστάσις, εἶναι ἡ ἐξῆς: νὰ σφικτοῦν τὸ χωριάτη μὲ τὴν τάξιν του, καὶ νὰ τὸν ἐμφυχώσῃ μὲ τὴν συνείδησιν καὶ μὲ τὴν τιμὴν τῆς τάξεως του. Ὁ σκοπὸς ὅλων τῶν σχολείων εἶναι νὰ τοῦ με-
ταδιδῶν τὴν γνῶσιν ποὺ τὸν κάνουν ἑαυτὸν νὰ βροῖξῃ μαζί μὲ τὴν ἐποχὴν του, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ φυσικὸ του

κύκλο καὶ τὸ πατροπαράδοτό του ἐπάγγελμα· νὰ ἐμπο-
δίσῃ λοιπὸν τὸ ἔξυπνο χωριτικὸ στοιχεῖο νὰ μεταβιῇ σ' ἄλλες κοινωνικὰς τάξεις. Ἐμμέσως καὶ ἡ σχολεῖον προ-
σπαθεῖ ἀκόμη, — εἰτε τ' ὁμολογεῖ εἰτε ὅχι — νὰ ἐξηγῇ καὶ νὰ δυναμώσῃ στὸ χωριάτη τὴν πολιτικὴν του σημασίαν, ἂν τὴν νὰ μὴν τὴν ἔβρῃ ἀκόμα.

Ἡ Δανία μόνον ἔχει τώρα ἐξελκύντα τέτοια σχολεία, καὶ ἡ ἡλικία τῶν μαθητῶν τους παιδεύεται μεταξύ 17 καὶ 40 χρόνων. Αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ κατὰ βῆλος ἐξηγοῦνε ὅλα, τὴν σημασίαν λοιπὸν τῶν σχολείων καὶ τὸν ἐθουσιασμόν γιὰ τοῦτα, ποὺ ἀνθρώποι τῆς πρὸ στάσεως τάξεως τοῦ κό-
σμου νὰ θυσιάζουν τοὺς λίγους παρὰ τοὺς ἐμάζευαν οἰ-
κονομῶντας, γιὰ νὰ γίνον, πρὶν ἔξωσαν τὰ γεράματα, καὶ πάλι μαθηταὶ καὶ νὰ αἰσθάνονται τὸν ἐαυτὸν τους κοῖκο μὴς ἀλυσίδας τῆς γενικῆς ἀνάπτυξης. Στὴ Νορβηγία καὶ στὴ Σουηδία τὰ σχολεῖα ἀκόμη δὲν ἔχουν τέτοιαν ἑκτασὴ οὔτε ξεφύτρωσαν τόσο ἀπὸ τὸ βῆθος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ὁρμῆς τοῦ λαοῦ.

Ἐνοεῖται, πῶς τούτῃ ἡ ἑκτασις, γιὰ νὰ ἐνεργῇ τότο διαπεραστικὰ, δὲν ἦταν ἐ-τελῶς πραγματικὴ Ἐνεργήθη σύ-
χρονα μὲ ἕνα ζωηρὸ θρησκευτικὸν ρέμα καὶ στηρίχθηκε ἀπάνω του, ἕνα ρέμα ποὺ ἐπῆρε μακριὰ ἀπὸ τὴν λιμνα-
σίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ κράτους, καὶ βρῆκε σὲ μιὰ ἀτομικὴ θρησκευτικὴν ποὺ σκεπασμένη σὲ ἀτέλειωτες μικρὰς ἀρτίνας καὶ χύονταν στὴ Δανία σὲ μιὰ ἐνθουσιαστικὴν Ἐλευθεροδοξίαν, στὴ Νορβηγίαν καὶ στὴ Σουηδίαν σὲ ὅπε-

ρευλάσειν. Ἐγενεῖναι καὶ ὅλος πειράματα μὲ τὴν καθαρὴ καλλιέργειαν τοῦ νοῦ στὰ σχολεῖα, τὸ εὖ δῶκε φάνηκε κα-
θαρὰ, πῶς σὲ καταστήματα μὲ παρόμοια βίση στὶς πολι-
τεῖας δὲν γίνονται, ἡ ἐσωτερικὴ τους στεφάνωσις καὶ ἡ ἐξω-
τερικὴ τους ἀποτύχη.

Ἡ ἰδέα τῶν σχολείων ποθαίνει ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ ἀντίρρηση, ὅτι εἶναι καταστήματα γιὰ διδαστὴν γνῶσεων, ὅχι ὅμως τὸ μέτρον αὐτῆς τῆς διδασκῆς. Εἶναι φυτώρια μορφωτικὰ καὶ τῆς ζωτικῆς συνκοινωνίας, συνζωγίας μὲς τῆς τάξεως, τῆς ὁποίας τὰ μέλη περνοῦν μιὰ ζωὴ κατ' ἀνάγκην ἀπομονωμένη καὶ μονότονη. Εἶναι σύμφορα, εἰς αἰτίαν τῶν μεγάλων πνευμάτων καὶ τῶν δύο φύλων, ὡς ἑκτακτον μέσον τῆς ἀνάνεωτης τοῦ αἵματος, καὶ τῆς ἀνά-
μιξης τῶν φαινομένων ποὺ δὲν ἔρχεται εὐκόλως στὴν νοῦ τοῦ συντηρητικῆς χωριάτης, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ νὰ συμπεθερεύῃ μὲ τὸ δικό του συγγενολόγι.

Ἡ ἰδέα ἡ ἰδέα εἶναι τοῦ Δανοῦ ἐπισκόπου Γκρόντβικ, τοῦ ἱερωτοῦ τοῦ Γκρόντβικ-κινισαν, τοῦ ὁποῦ τοῦ μακροῦ καλλοῦ, ἀπρόγενο γεροντικὸν κεφάλι μὲ τὰ μετὰ σὰν πα-
τριάρχην προταχτικὰ σουτυλικά ὑπὸ γύψῳ ἡ ταμπέρι δὲν λείπει ἀπὸ καμμία σχολή. Ἀνθρώπος γιγαντιαῖος φαντα-
σίας μὲ διοργανωτικὴ δημιουργικὴ δύναμη, θυμαστὴς καὶ μιμητὴς τῆς μεγάλης ἡρωικῆς ἐποχῆς τῆς Σκαντι-
ναβίας, ποιητὴς ἐκτετατοῦ ὥραϊον θρησκευτικῶν ἀνμάτων μὲ θερμὸν οἶσθημα, δογματικὸς συλλυσιμένος, ἀλλὰ ἐξ αἰ-
τίας τῆς φαντασίας τοῦ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὰ δόγματα